

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΠΟΤΑΜΙΑ (ΠΡΙΝ ΜΠΑΖΩΘΟΥΝ) – ΧΑΡΤΕΣ

Με κάθε δυνατή βροχή κομβικές αρτηρίες του λεκανοπεδίου μετατρέπονται σε ποτάμια. Πέραν της έλλειψης υποδομών, ένας βασικός λόγος είναι ότι κάποτε οι δρόμοι αυτοί ήταν πράγματι ποτάμια.

Ένα παλιότερο άρθρο του Δημήτρη Λάππα στην “Καθημερινή” μας ξεναγεί σε μια Αθήνα που σήμερα κυλά υπόγεια, αλλά έρχεται στο φως με την πρώτη νεροποντή.

Μπαζώθηκαν 800 χιλιόμετρα ρεμάτων

«Η καταιγίδα ήταν τόσο έντονη, που φούσκωσε το ποτάμι. Η γέφυρα παρασύρθηκε, με αποτέλεσμα η Αθήνα να κοπεί στα δύο». Η είδηση διαδόθηκε από στόμα σε στόμα σπέρνοντας τον φόβο στους κατοίκους της πόλης. Πότε και που συνέβη αυτό; Το 1852, στην Αθήνα. Ποιο ήταν το ποτάμι που φούσκωσε; Η σημερινή οδός Σταδίου. [...]

Τα ποτάμια εξακολουθούν να ρέουν κάτω από τους δρόμους της Αθήνας. Σε πολλά κτίρια κατά μήκος του δρόμου αντλούνται και σήμερα νερά, με υδραυλικά συστήματα, ενώ γεωτρήσεις του ΙΓΜΕ (Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών) απέδειξαν ότι οι περισσότεροι δρόμοι της Αθήνας κρύβουν ένα μπαζωμένο ρέμα ή ένα υπόγειο ποτάμι. Ο Ιλισός, ο Ηριδανός, ο Κυκλόβορος, το Λυκόρεμα, ο Βουρλοπόταμος, ο Βοϊδοπνίχτης, ο Αλασσώνας είναι μερικά από αυτά. Σύμφωνα με μελέτη του ΕΜΠ, τα ανοιχτά ρέματα το 1945, είχαν μήκος 1.280 χιλιόμετρα και σήμερα, μόλις, 434 χιλιόμετρα, μειώθηκαν, δηλαδή, σε ποσοστό 66,4%. Όπως, δε, προκύπτει από μελέτη του ΙΓΜΕ, πριν από μερικά χρόνια, το 80% των νερών της βροχής το απορροφούσε το έδαφος

και μόλις το 20% έπεφτε στην θάλασσα, σήμερα το ποσοστό αυτό έχει αλλάξει δραματικά.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές, ότι τα πλημμυρικά φαινόμενα που συχνά – πυκνά σημειώνονται στο λεκανοπέδιο, δεν αποτελούν «κεραυνό εν αιθρία», αλλά είναι αποτέλεσμα των επιλογών μας και της στρεβλής ανάπτυξης που ακολουθήσαμε.

Και οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί: μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δομημένες επιφάνειες στην Αθήνα κάλυπταν το 25% του λεκανοπεδίου. Μετά το 1975, το 75% καλύφθηκε από δομημένες επιφάνειες και δρόμους δίκτυα, ενώ οι ελεύθεροι χώροι αποτελούν, μόλις, στο 4%. [...]

Τα ρέματα, χθες και σήμερα

Στα τέλη του 19ου αιώνα, διέσχιζαν το λεκανοπέδιο, 700 χείμαρροι, ποτάμια και ρυάκια. Το 1999, ο αριθμός τους ήταν μικρότερος των 70 (κάτω, δηλαδή και από το 10%) και σήμερα, δεν υπερβαίνουν τα 50. Που χάθηκαν;

Χάρτης του δικτύου ρεμάτων και δομημένων επιφανειών λεκανοπεδίου Αθήνας – 1893

Μπαζώθηκαν και καταπατήθηκαν. Μόνο στο λεκανοπέδιο της Αττικής έχουν μπαζωθεί και τσιμεντοποιηθεί περίπου 550 χιλιόμετρα ρέματα και χείμαρροι. Κι αυτό, προκειμένου να πραγματοποιηθούν τα οικιστικά όνειρα των κατοίκων της Αθήνας, με τις γνωστές συνέπειες που και σήμερα (για πολλοστή φορά) βιώσαμε. Ο Ιλισός, ήταν το μεγαλύτερο ποτάμι που διέσχιζε την Αθήνα. Ξεκινούσε από τον Υμηττό, για να καταλήξει στην θάλασσα. Παλιά ήταν ανοικτό.

Σήμερα, κυλάει εξ ολοκλήρου υπογείως, κάτω από τη Μιχαλακοπούλου, περνάει από την Βασ. Σοφίας (μπροστά από το Παναθηναϊκό Στάδιο), συνεχίζει στην Καλλιρρόης, για να καταλήξει μετά την Καλλιθέα στην θάλασσα.

Οι Αθηναίοι θεωρούσαν τον Ιλισό, ιερό και στις όχθες του διατηρούσαν βωμούς πολλών θεών, όπου τελούνταν τα Μικρά Μυστήρια, τα οποία σχετίζονταν τόσο με τα Ελευσίνια, όσο και με Διονυσιακές τελετουργίες. Από το ιερό, αυτό, ποτάμι το μόνο που απομένει σήμερα εμφανές είναι η στεγνή και χορταριασμένη κοίτη του, δίπλα στην οποία είναι χτισμένη η Αγία Φωτεινή του Ιλισού.

Στον Ιλισό χυνόταν ο Ηριδανός που ξεκινούσε από τον Λυκαβηττό και κατέβαινε από το Κολωνάκι. Κατά τη διάρκεια των εργασιών του Μετρό στην πλατεία Συντάγματος, ανακαλύφθηκε η αρχαία κοίτη του. Ο ποταμός συνεχίζει στις οδούς Μητροπόλεως και Ερμού, στην Αρχαία Αγορά και καταλήγει στον Κεραμεικό.

Την κοίτη του Ηριδανού συνάντησε το Μετρό και στο Μοναστηράκι, γεγονός που ανησύχησε ιδιαίτερα τους υπεύθυνους, καθώς το ποτάμι φούσκωσε κάποιες φορές επικίνδυνα κατά τη διάρκεια των εργασιών. Ακόμα και σήμερα, ο υπόγειος ποταμός κατεβάζει 20-30 κυβικά νερού την ώρα, ενώ τις βροχερές μέρες το νερό υπερδιπλασιάζεται και από τα νερά του πλημμυρίζει η Ποικίλη Στοά και η Αρχαία Αγορά.

Από το Λυκαβηττό ξεκινούσε και ο Βοϊδοπνίχτης που χωριζόταν, με ένα μέρος του να περνάει από την οδό Δημοκρίτου και την οδό Ακαδημίας προς το Αρσάκειο. Από τα Τουρκοβούνια ξεκινούσε ο Κυκλόβορος, ένας από τους μεγαλύτερους χειμάρρους της Αθήνας, που έφθανε στο Πεδίον του Άρεως και διαμέσου της οδού Μάρνη κατέληγε στην πλατεία Βάθης.

Το Παγκράτι και τον Βύρωνα διέσχιζαν ο Αλασσώνας και το ρέμα «Πήδημα της Γριάς» αντίστοιχα. Στο Φάληρο χύνονταν ο Βουρλοπόταμος (ή Ξηροτάγαρος) και το ρέμα της Πικροδάφνης. Το ρέμα του Ποδονίφτη κυλάει κάθετα τους δήμους Χαλανδρίου, Ψυχικού, Φιλοθέης και Ν. Ιωνίας, διασχίζει υπόγεια τη Λεωφόρο Κηφισίας καταλήγοντας στον Κηφισό.

Οι πανεπιστημιακές μελέτες συγκρίνουν την σημερινή τσιμεντούπολη με τις παλαιότερες διαμορφώσεις της, όπου

γεωργικές εκτάσεις, χωράφια και ποτάμια διέσχιζαν τη γη. Η εικόνα των πανάρχαιων ποταμών που πότιζαν την Αθήνα και απορροφούσαν τα νερά της βροχής έχει περάσει ανεπιστρεπτί.

✘ *Χάρτης του δικτύου ρεμάτων και δομημένων επιφανειών λεκανοπεδίου Αθήνας – 1988*

Έτσι, κάθε φορά που βρέχει λίγο παραπάνω, λόγω των επιχωματώσεων και των αλλοπρόσαλλων οικιστικών σχεδίων, τα υπόγεια ποτάμια «φουσκώνουν» και πλημμυρίζουν ολόκληρες περιοχές υπενθυμίζοντάς μας την μακραίωνη ύπαρξή τους και χλευάζοντας τις όποιες (εκ μέρους μας) προσπάθειες εξαφάνισής τους.

Πηγή/φωτό: Το Ποντίκι